

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПАРЛАМЕНТІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Турбова Світлана Олексіївна, студент навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Букач В.В.

Як показує світовий досвід, серед судової, виконавчої та законодавчої гілок влади останній, так чи інакше, належить провідна роль. Вона здійснюється, насамперед, загальнодержавним представницьким органом, який хоч і може мати різні назви (національні, народні збори, конгрес, меджліс, і т.д.), але за ним утвердилася узагальнена назва "парламент".

Термін «парламент» походить від французького «parler» - говорити. За основу визначень поняття "парламент" науковці беруть різні ознаки, проте базовою характеристикою виступає його представницький характер.

Таким чином, парламент – це вищий колегіальний представницький постійно діючий орган законодавчої влади держави. "Представницький" означає, що в цьому органі засідають представники країни - депутати. А «законодавчий» означає їх дії - прийняття законів. Конституційно-правовий статус парламенту у зарубіжних країнах, як правило, визначається у конституціях або відповідних законах.

За структурою парламенти поділяють на двопалатні (сенат США, Рада штатів Індії, сенат Франції тощо) та однопалатні, що складають нині більшість (Данія, Фінляндія, Парагвай, Нова Зеландія). Палати парламентів складаються з депутатів, які, у свою чергу, формують комітети, комісії та фракції.

Порядок формування парламентів у зарубіжних країнах залежить, насамперед, від їх структури. Але в кожній країні цей процес має свої особливості.

Верхня палата формується різними способами: шляхом прямих і непрямих виборів, призначення, заняття місця за посадою та ін.

Прямі вибори сенаторів громадянами передбачені в США (по два сенатори від штату), в Бразилії (по три), в Італії (не менше семи від області), Японії, Румунії та ін. Шляхом непрямих виборів обирається сенат у Франції, де виборчу колегію складають члени нижньої палати від кожного регіону і радники різних муніципальних округів.

У Бельгії частина сенаторів обирається прямими виборами, частина призначається, частина обирається непрямими виборами - провінційними радами.

У Великобританії місця в палаті лордів займають у спадок дворяни (пери), що

мають титул не нижче барона (з 1963 р. - і жінки), а також особи, яким такий титул був наданий королевою за поданням кабінету міністрів,

єпископи і архієпископи, члени, що обираються шотландськими та ірландськими лордами, апеляційні лорди.

Правильність обрання депутатів перевіряє або сам парламент (створювана

палатою мандатна комісія), або (за скаргами і протестами) орган конституційного контролю, верховний суд, спеціальний виборчий трибунал.

Строк повноважень членів верхніх палат зазвичай більш тривалий, ніж у нижніх палат, а зміна їх зазвичай відбувається по частинах (в США на 6 років з оновленням на 1/3 через два роки, у Франції на 9 років з оновленням на 1/3 через три роки). Хоча трапляються випадки (Бельгія, Італія, Польща) коли обидві палати обираються на однаковий термін і оновлюються цілком.

Термін повноважень нижніх палат або однопалатного парламенту зазвичай складає 4-5 років з повним одночасним оновленням. У деяких країнах резервуються місця для представників певних релігій і національностей, а так само для жінок. Ці місця заміщаються шляхом непрямих виборів (для жінок - у Бангладеш, для прихильників індуїстських релігій - в Пакистані, для асирійців в Ірані). У Бутані, Тонго, Брунеї в однопалатному парламенті значне число місць займають особи за посадою - які перебувають на службі у короля, і представники знаті.

Для того, щоб парламент міг успішно реалізовувати свої функції, конституції наділяють його необхідними повноваженнями, які разом з функціями складають його компетенцію.

За обсягом компетенції виділяють парламенти з абсолютно визначеною компетенцією, для яких конституції встановлюють точний перелік питань, які є об'єктом їх законодавчої діяльності (США, Франція), з абсолютно невизначеною компетенцією, які юридично володіють необмеженими повноваженнями і мають право видавати закони з будь-якого питання (Великобританія, Нова Зеландія) та з відносно визначеною компетенцією, для яких характерна відносна рухливість кордонів, в межах яких вони здійснюють свої владні функції (Індія, Малайзія, ФРН).

Деякі вчені вводять ще один клас парламентів - «консультативні», які існують в деяких мусульманських країнах. Іноді вони приймають закони зі схвалення монарха, іноді взагалі не можуть видавати закони (в ОАЕ, наприклад, хоча існують призначувані Національні збори, акти ж, що мають силу закону, видає Рада емірів).

Головне завдання парламенту - прийняття законів. Серед них найважливіше значення мають основні закони - конституції (у деяких країнах вони приймаються парламентами), поправки до них, органічні закони, а також щорічно приймаються закони про державний бюджет. Всі вони приймаються за особливою процедурою,

правда, неоднаковою для різних видів законів.

Окрім законодавчої діяльності, можна виділити ряд інших не менш важливих повноважень парламенту. Парламент обирає, призначає, утворює

інші вищі органи держави, формуючи їх цілком або в частині (іншу частину може призначати президент). Робить він це самостійно або стверджуючи, даючи згоду на кандидатури, запропоновані іншим вищим органом держави. Парламент (одна з палат) формує конституційний суд (чи призначає частину його членів), верховний суд (чи призначає його голову), призначає генерального прокурора, деяких інших вищих посадових осіб. У багатьох країнах він формує весь склад уряду, обирає або призначає прем'єр-міністра, у деяких - обирає президента (Ізраїль, Ліван, Туреччина).

У країнах тоталітарного соціалізму парламент обирає постійно діючий орган, який між сесіями виконує багато повноважень парламенту (Державна рада на Кубі).

Щодо контролю парламенту за діяльністю виконавчої влади та інших вищих органів держави, то його форми в президентських республіках (а також в дуалістичних монархіях) і в парламентарних республіках та монархіях різні. Контроль може мати політичний характер (наприклад, висловлення недовіри міністру) і юридичний (діяльність створених парламентом слідчих комісій).

Він володіє деякими квазісудовими повноваженнями: вирішує питання про імпічмент президента і деяких інших посадових осіб (в США - федеральних суддів), виносить рішення про віддання до суду міністрів та ін. вищих посадових осіб (Франція, Польща). Тільки парламент може оголошувати амністію.

У більшості країн лише парламент має право встановлювати матеріальні обтяження держави, зокрема, приймати рішення про позики в іноземних держав і міжнародних організацій, встановлювати податки, приймати державний бюджет у вигляді єдиного закону про доходи і видатки держави строком на рік (Франція) або у вигляді сукупності бюджетних законів (Японія).

В галузі зовнішньої політики парламент ратифікує міжнародні договори або дає

згоду президенту на їх ратифікацію і лише після цього вони набувають статусу обов'язкових, вирішує питання про використання збройних сил за межами країни.

Роль парламенту в сучасному суспільстві величезна. Являючись представницьким органом, він водночас виражає інтереси різних політичних сил та є засобом пошуку компромісів між діючою владою і опозицією.